

Jelenkori séta Pieter Brueghel tavaszi tárlatán

Saffer Pál

A nagy folyók mindig rányomják önmaguk bélyegét partjaikra és a környező tájra. Különösen a Duna. Mintha a régi olajnyomatos giccsekre emlékeztető partmenti osztrák városkák világából, színéből és levegőjéből hozott volna ide valamit. Különösen így tavasszal.

Váratlanul toppan a járókelő ember elé egy-egy virágos gyümölcsfa és az útkanyarnál mint óriás, arannyal áttört, áttetsző muszlinkendő, az alig rügyező tavaszi erdő. S a napsütötte csendben, amely csak sejteti, hogy valahol itt, nagyon közel vagy nagyon messze, hangtalanul folyik a Duna, apró kis házikók olvadnak bele a zöldellésbe. Fűbe és folyondárba nőve azt a látszatot keltik, mintha évszázadok óta állnának itt belegyökerezve a földbe, hazug idillek megtestesítőiként

Pedig nem testesítenek semmit, csak nyomort és alázatot.

Igyál testvér egy kupicával. Császárnak, Dunának, ha haragra gerjedsz, nehéz volt ellenállni. Legnehezebben a Duna haragját lehetett elviselni. Utána mindent újra kellett kezdeni. Igyál testvér. Bort, pálinkát mindig messze földről hozták erre a vidékre. Szekéren Szabadkáról vagy ladikon Baranyából, de hozták, mert kellett. . . Kellott felejteni. Most már vonat hozza és teherautó, és van elég belőle. Sok is. Mert most már jó lenne kevesebbet felejteni. Azt meg ne kutasd, hogy miért simulnak itt úgy bele a magányos házikók és tanyák a tavaszi tájba. Megmondom én neked: Hogy minél észrevétlenebbek legyenek. Alacsonyok is. Hajláshoz szokott gerincnek nem kell magas szoba. Az se baj, ha a kicsiny ablakon kevés világosság jut be. Kevés könyvet betűznek erre felé.

Beszélgettem az iskolaigazgatóval. Panaszkodott, hogy a tantestület két csoportra oszlott. Az egyik csoport ellene van és ki akarja őt túrni az állásából, mert munkát és fegyelmet követel. Megrágalmazták, levelet ír-

tak egy nagy beográdi újságnak. Azt írták a levélben, hogy az iskolaigazgató nyilvánosan, egy szülői értekezleten kijelentette: »az iskola nem ad és nem adhat nevelést a gyerekeknek, csak tudást.«

Felhevült az iskolaigazgató és szakkönyveket szedett elő a polcra, hogy bizonygassa a maga igazát. Azt mondja, hogy még hazaáruolónak is nevezték, mert valamikor kominformos volt, pedig hát a lónak négy lába van, mégis megbotlik...

Kérdeztem az iskolareformról, de azt mondja, hogy nincs elég helyiségünk, nincsen pénzünk, felszerelésünk, nem kísérletezhetünk. Csak egy gramofonos rádiót szereztek és hozzá a legújabb slágerek lemezeit.

A kocsmában és a második pohár után megígérte, hogy felvesznek a komolytalanok egyesületébe.

Ezt ők alakították itt a faluban. Tanítók és tanítónők.

Igyál testvér. Ha nem izlik így egyedül a pálinka, azon is lehet segíteni. Te autós ember vagy és az autós ember, mint valamikor a lovas ember, mindenhova eljut. Van itt egy fiatal tanítónő. Vőlegénye van, a nagyvárosban iparművészetet tanul. Te meg itt vagy és autód van. Autós emberrel szívesen elmegy, azután másnap visszajön. A vőlegény is csak azért kell neki, hogy általa eljusson oda, ahol iparművész is kell. Azt hiszi, hogy onnan nem fog visszajönni. Ha akarod, idehívom. Ne félj, nem rontja a társaságot, tud inni és szeret nevetni. Néha, igaz, sírvafakad, de már csak akkor, ha elment az autó.

Szórakozás nincs más a faluban, csak a mozi meg a bál. A mozi plakátjáról egy nagy veresképű tehénpásztor célzott meg a pisztolyával, mántha megérezte volna, hogy ellensége vagyok. A bálba, hetenként egyszer, a szomszéd faluból hozzák a cigányokat, mert hazai művész nem termett. Megkérdeztem a párttitkárt, hogy működik a népegyetem?

— Sehogy — legyintett szomorúan.

— Mit művel a kultúregyesület? — faggattam tovább.

— Sajnos semmit — mondta. — Pénzünk nincsen, pénz nélkül pedig nem sokat lehet kezdeni. — A régi járás megszűnt, az új pedig még nem érkezett foglalkozni velük. Most alakítják a kommunális vállalatot és lassan majd rendbe jönnek. Csak nehéz itten — mondta —, fenemód nehéz valamit csinálni.

Eszembe jutott a komolytalanok klubja. Szerettem volna megkérdezni a titkárt, hogy tagja-e ő is — hiszen nemrég még tanügyi munkás volt...

Igyál testvér és ne csodálkozz semmin. Nehezek vagyunk, mint ez a zsiros bácskai föld. A hátunkat pedig olyan sokat hajlítgatták valamikor a Széchenyi grófok ispánjai, hogy még ma sem tudjuk egészen kiegyenesíteni.

No meg sokfélék is voltunk itten. Volt egy doktorunk, azt még valamikor réges-régen a grófnő hozatta le Budapestről. Az ember sose tudhatja, kiben mi lakozik.

Gyanítom, hogy a grófnő se azért hozatta le azt a bolond doktort, hogy itt beleszeressen a buta parasztokba. Már pedig az beleszeretett, és nem kisebb dologba vágta a fejszóját, mint hogy hitelszövetkezetet alapított, szerbekből, magyarokból vegyesen. És akár hiszed tesvér, akár nem, amikor a két háború között, úri szóra legjobban gyűlöltek egymást a népek, akkor virágzott legszebben a mi szövetkezetünk.

Volt egy papunk is, a szomszéd községből való, az meg ingyen dolgoztatott az asszonyokkal, fiatal cseléd lányt tartott, és öreg édesanyját, aki inségében kéregetni jött hozzá, kétszer is kidobta, hogy végül szegény asszony kínjában vagy szégyenében elemésztette magát.

A birtokon senkit sem találtam. Illetve, a rácsos ablak mögött ült a pénztáros és vaksi szemével a messzeségbe bámult. Az irodában két hivatalnok egy számoszlopon vitatkozott és furcsán végigmérték, amikor a kultúréletről érdeklődtem.

— Van mozink a birtokon — mondta az egyik —, de menjen talán a pénztárosohoz, az tagja a szakszervezet vezetőségének.

— Ugyan — tolda meg a másik —, nem tud az öreg semmit. Az csak a maga dolgát látja.

— Nincs itt most senki, aki érdemlegeset mondhatna — szóltak egyszerre és összenéztek. Megigérttem nekik, hogy alkalmasabb időben ismét elmegyek.

— Pedig volt itt néhány tanfolyam is — vigasztaltak búcsúzóul —, csak nem a mi dolgunk számontartani.

Az ártézi kút mellett az itatóvályúnál egy ember mosakodott. Poros lévén, én is odaálltam.

— Meg lehet itt élni — mondta prüszkölve —, az élelem olcsó, van mozi, van könyvtár, még előadásokat is tartanak a mérnökök, de kultúrembernek ez mégis kevés.

— Maga mit dolgozik itt? — kérdeztem.

— Üzletem van — mondta. — Én vagyok a borbély.

Igyál testvér, emberek vagyunk és mindegyikünk álmodik valamit. Az egyik vidámságot, a másik messzi utat, a harmadik fényt, a negyedik muzsikát.

Látod, a kocsmáros, aki a pálinkát méri, az is álmodik. Nem kérdezte még, milyen gyártmányú az autód? Még nem késő. Majd megkérdezi. Már egész gyűjteménye van autóprospektusokból, és arról álmodik, hogy egyszer neki is lesz kocsija. Meg arról, hogy bejusson egy napra Brioni szigetére. De sehogy sem tud rájönni, hol osztogatják az engedélyt. Nem tudod véletlenül? Ingyen vendégül látna. Olvasd el a kocsmá cégérét odakiünn. Az van ráírva: »Kocsmá a május elsejéhez«.

Van odahaza egy képekönyvem. Reprodukciók egy brabanti paraszt festményeiről. Pieter Brueghel a neve. Az ő képeim vannak ilyen vörösképű parasztok, mint ez, aki itt a szomszéd asztalnál iszik és olyan zöldbenőtt falusi házikók, mint itt a Duna mentén. Az egyik képen van egy dudás, az éppen úgy fújja, mint nálunk búcsúkor. Pedig annak már jónéhány száz éve. Ha az ember azokat a képeket nézi, valami megbocsátó jó mosoly száll a szívébe.

Igy álmodni mindig könnyebb volt, mint álmokat megvalósítani. Pedig ezt is teszik az emberek. Tették tegnap is, teszik ma is. Ha lassacskán, de teszik nálunk is. Tanú rá Pieter Brueghel, a bolondos doktor és a párttitkárunk.